

БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕС: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Болонський процес – це процес європейських реформ, спрямованих на створення єдиної Зони європейської вищої освіти до 2010 року. Офіційно цей процес розпочався в 1999 році з моменту підписання Болонської декларації. Передумовою її створення стало підписання Великої Хартії європейських університетів (Magna Charta Universitatum).

На даний час 45 європейських вузів стали його учасниками. Ідею створення єдиної Зони європейської вищої освіти підтримують багато міжнародних організацій, які сприяють її реалізації.

У відповідності з метою Болонського процесу до 2010 року освітні системи країн-учасниць повинні бути реформовані так, щоб забезпечити основні положення цього процесу:

1. Дворівневий навчальний процес: бакалаврат (3-4 роки) і магістратура (1-2 роки).
2. Кредитно-модульна система організації навчального процесу.
3. Мобільність студента між вузами різних європейських країн і між вузами своєї країни.
4. Навчання упродовж усього життя.
5. Забезпечення якості освіти і створення загально визнаних критеріїв і методологій її оцінки.
6. Вимоги до навчальних результатів студента визначає ринок зайнятості. Студент повинен отримати таку підготовку, яка дозволить йому знайти роботу на ринку праці.
7. Вуз стає посередником між роботодавцем, суспільством і студентом.

Реалізація цих положень сприятиме полегшеному переїзду громадян з метою подальшого навчання або працевлаштування в Зоні європейського освітнього простору, зростанню привабливості європейської вищої освіти і забезпеченню її розвитку в майбутньому як стабільного, урегульованого, толерантного суспільства.

Разом з тим, Болонський процес не передбачає створення повністю ідентичних систем освіти в різних країнах, він призначений для зміцнення взаємозв'язків і покращення взаєморозуміння між учасниками різних освітніх систем.

19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу і взяла на себе зобов'язання внести відповідні зміни у національну систему освіти і приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів в процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року.

Реалізація основних положень Болонської декларації в умовах української національної системи вищої освіти – це не механічний процес заміни спеціалістів на бакалаврів і магістрів, замість традиційного

семестрового навчання і заліково-екзаменаційної сесії – кредитно-модульна система організації навчання, замість п'ятибальної системи оцінок – модульно-рейтингова система і т.ін.

Болонський процес – це не тільки кредитно-модульна система організації навчального процесу. Це зовсім інший підхід до навчання, який повністю відображає сподівання роботодавця від випускника вузу.

За рубежом освіта більш прагматична. Від випускника роботодавець вимагає реальних справ з першого ж дня роботи, часу на адаптацію йому не дається, він повинен одразу ж професійно виконувати свої обов'язки. Тому у вузі студенту дається чітка інструкція, яку він повинен бездоганно виконати, оскільки саме від того, наскільки грамотно і точно він буде виконувати розпорядження свого начальства залежить його кар'єра. Хоча вміння самостійно мислити і приймати рішення в Європі теж цінується.

Освіта в Україні – як вища, так і середня ніколи не були розраховані на підготовку спеціалістів вузького профілю. На перший погляд це здається недоліком. Студента навчають багатьом предметам, які не мають ніякого відношення до його майбутньої професії: «Філософія», «Основи етики і естетики» і т.ін. Але цей недолік усувається, коли випускник вузу пристосовується до умов виробництва після закінчення вищого навчального закладу.

В українських вузах дається ґрунтовна фундаментальна підготовка спеціаліста, де студента вчать абстрактно мислити, розбиратися в процесах, явищах і взаємозв'язках, приймати власні креативні рішення. Тому, коли випускник вузу приходить на своє перше робоче місце, йому потрібен час, щоб адаптуватися, розібратися в ситуації і тільки потім від нього очікується віддача. Такий випускник має набагато ширший світогляд, більше озброєний загальнонауковими знаннями, і з часом стає висококваліфікованим спеціалістом, більш мобільний і менше затрачає часу на адаптацію, якщо приходить змінювати професію чи вид діяльності. Відкидати те позитивне, що дає дана система освіти було б великою помилкою, тому наразі потрібно вирішити проблему побудови такої системи, яка зберегла б кращі здобутки вітчизняної системи освіти, але разом з тим забезпечувала такий рівень підготовки, на який сподівається роботодавець.

Зараз в Україні діє курсова система. У світі існує багато кредитних систем. Багато із них – накопичувальні, інші – системи накопичування і передачі кредитів. Оскільки Болонський процес – європейський, тому Україні необхідно орієнтуватися на ECTS – Європейську систему передачі кредитів, яка базується на загальній трудомісткості роботи студента, необхідної для засвоєння ним освітньо-професійної програми, мета якої визначена в термінах отриманих результатів. При введенні цієї системи зникає питання академічного визнання дипломів і кваліфікацій, стають прозорими освітні програми і навчальні плани, полегшується академічна мобільність.

ECTS була введена у 1989 році Єврокомісією і Радою Європи в рамках програми ERASMUS, яка є складовою програми SOCRATES і на даний час є єдиною системою, яка була використана і успішно пройшла свою апробацію

у європейських університетах. Створювалась вона з метою визначення і порівняння результатів навчання студентів при переході із одного європейського вузу в інший. Зараз розробляється нова, більш досконала система, яка забезпечуватиме дотримання автономії країн і вузів у галузі освітньої політики, покращення «прозорості» існуючих національних освітніх систем і кваліфікацій, сумісність з будь-якою національною освітньою системою, зручність використання при навчанні за всіма видами програм і форм навчання, сумісність із загальноєвропейським «Додатком до диплома».

Все це вимагає вирішення багатьох проблем серед яких: модернізація державної системи контролю якості підготовки фахівців; створення внутрівузівської системи управління якістю навчання; розробка форм нової документації; створення навчально-методичного забезпечення підготовки висококваліфікованого фахівця; модернізація схеми фінансування; залучення студентів у процес управління навчально-виховним процесом у вищому навчальному закладі; розвиток академічної мобільності.

На вузівському рівні реалізація завдань Болонського процесу полягає у тому, щоб створити достатньо широке освітньо-інформаційне середовище, привести всі навчальні плани підготовки бакалаврів у відповідність до галузевих державних стандартів вищої освіти з урахуванням специфіки спеціальностей та розробити програми навчальних дисциплін, курсів, модулів із європейським змістом; створити засоби діагностики якості навчання, звітної документації з результатами оцінювання знань студентів згідно з вимогами ECTS в системі кредитно-модульного навчання.

Для студентів суть нововведення спрощено полягає в тому, що весь курс навчального предмету розбивається на кілька модулів, оцінювання яких здійснюється систематично і за які студент набирає кредити по стобальній системі. Така система заставляє студента і викладача працювати протягом всього навчального року. Результати успішності по шкалі ECTS будуть виставлені у «Додатку до диплому».

Кредити, як умовні одиниці, що визначають об'єм отриманих знань і умінь, включаючи самостійну роботу, індивідуальну науково-дослідну роботу, інші види навчальної діяльності давно використовуються в західноєвропейських і американських університетах. Ураховується не тільки навчальне навантаження, але й участь студента в наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах і т.ін.

Завдяки нагромаджувальній системі кредитів студент може поступити в університет однієї країни, а закінчити його в іншій; змінити в процесі навчання університет або вибрану раніше спеціальність; закінчити навчання на будь-якому етапі, отримавши ступінь бакалавра або магістра; продовжити освіту в зручній для себе період; паралельно навчатися у зарубіжних вузах.

Дуже важливим на даному етапі впровадження кредитно-модульної системи навчання є переорієнтація діяльності викладача, який повинен поєднувати функції консультанта і «менеджера», тобто досконало володіти інформаційно-освітнім середовищем, активно використовувати

комунікативні можливості комп'ютерних програм і мереж для організації ефективної навчально-пізнавальної діяльності; забезпечити ефективну самостійну роботу студента, оскільки студенти вузів – у минулому учні загальноосвітніх шкіл і вони звикли до того, що їх учать і не можуть звикнути до того, що тепер потрібно самому вчитися, адже кількість аудиторних занять скорочується. Це скорочення компенсується збільшенням кількості годин, відведених на поза аудиторну роботу, але й тут є проблеми, оскільки ці години додатково викладачеві не оплачуються, а в багатьох вузах, де навчання проходить у дві зміни, приміщень для проведення індивідуальної роботи зі студентом немає.

Особлива увага повинна приділятися розробці індивідуальних дослідницьких завдань, що складають вагомую частку поза аудиторної самостійної роботи студента і виконання яких передбачає використання студентами Інтернет-ресурсів, комп'ютерне моделювання, інших інтерактивних технологій. Тому зусилля викладачів повинні бути спрямовані не лише на підготовці науково – методичного та організаційно – навчального забезпечення аудиторних занять. а й самостійної роботи студентів. При такій системі різко збільшується навчальне навантаження на викладача при тій же заробітній платі.

Контроль успішності студентів вищих навчальних закладів в умовах кредитно-модульної системи навчання здійснюється з використанням форм, методів і засобів, що визначаються навчальним закладом, але в майбутньому цю систему потрібно упорядкувати, врахувавши специфіку навчальної дисципліни; розробити чіткі критерії і показники оцінювання індивідуального дослідницького завдання, результатів самостійної роботи, створенні якісних тестових завдань і т.ін.

Процес глобалізації, який охопив всі сторони людської діяльності – це реальність і відмежуватися від нього – означає скотитися у прірву ізоляції, занепаду, тому необхідно з готовністю включитися в цей процес і випускати спеціалістів із зрозумілою всьому світу кваліфікацією, розвивати міжнародні зв'язки і міцну, прозору економіку, прагнути до підготовки високотехнологічного в організації і управлінні фахівця. Для цього потрібно розумно і вірно вибудувати систему і докласти всіх зусиль, щоб забезпечити відповідність вітчизняної вищої педагогічної освіти європейським стандартам та успішно завершити її входження до єдиного європейського освітнього простору як рівноправного партнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В.Г. Кременя. Авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ-Тернопіль: Вид. ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес / За ред. В.Г. Кременя. Авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Навчальна книга. Вид. Богдан, 2004. – 382 с.

3. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Частина 2. (документи і матеріали травень – грудень 2004 р.) / Авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ-Тернопіль: Вид. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – 188 с.
4. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубіянко В.В., Бабин І.І. Вища освіта України і Болонський процес. Навчальна програма. – Київ-Тернопіль: Вид. ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 18 с.
5. Грубінко В.В., Бабин І.І., Гузар О.В. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців // Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 46 с.
6. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Частина 3. (досвід ТНПУ ім. В. Гнатюка) / За ред. В.В. Грубінка. – Тернопіль: Вид. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – 300 с.